

הגמרא מוכיחה מהמימרא דלהלן, כלישנא בתרא דריש לקיש:

הקדמה ל**דברי רבי אבהו**: הלכה למשה מסיני, שאין לוקים על אכילת דבר איסור, אלא אם אכל ממנו כזית, בשיעור זמן אכילה.

ושיערו חכמים, שזמן שהיית אכילה, הוא בכדי אכילת "פרס", [נ"פרס" היינו חצי כיכר, ושיעור "כיכר" הוא שליש קב, נמצא שיעור "פרס", שישית הקב, דהיינו כשיעור זמן אכילת ארבע ביצים],⁽¹³⁴⁾ כלומר, אם אכל תבשיל בשיעור פרס, שמעורב בו כזית איסור, לוקה עליו.

אך אם שהה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, נעשה כשתי אכילות נפרדות, שיש בכל אחת מהן פחות מכזית, ואינו לוקה.

אמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן: כל שטעמו

וממשו של דבר איסור מעורבים בו, אסור, ולוקין עליו.

וזהו כזית בכדי אכילת פרס. כלומר, על מציאות זו נאמר שיעור אכילת כזית בכדי אכילת פרס.

אך דבר היתר שמעורב בו רק טעמו של דבר ב-טו איסור, ולא ממשו, אמנם אסור, אך כיון שאינו אוכל כזית מהאיסור בכדי אכילת פרס, אין כאן אכילה חשובה, ואין לוקין עליו.⁽¹³⁵⁾

ואם האיסור לא השביח את טעמו של דבר ההיתר שהיה מעורב בו, אלא ריבה בו טעם לפגם, מותר.

מדייקת הגמרא: מדוע אמר רב יוחנן "אם ריבה בו טעם לפגם מותר", ולימא [יאמר], אם "נתן" טעם לפגם מותר?

האיסור כלום].

(ב) ואפילו אמר, תבלין פלוני יש בקדירה זו [כלומר, גם אם ההדיוט אומר, מרגיש אני בטעם תבלין מסויים הנמצא בקדירה, ותוספת התבלין של האיסור פוגמת בה, סומכים על דבריו] זהו נותן טעם לפגם מותר.

(ג) [ויש מקרה שגם אם נתן טעם לפגם אסור, כגון:] וכל שהאומן טעמו, ואומר תבלין פלוני יש בקדירה זו [והוא הנותן טעם לפגם, אבל תבלין האיסור משביח בה], זה הוא נותן טעם לפגם אסור. עד כאן דברי הירושלמי.

ובמראה הפנים (לר' משה מרגלית בעל ה"פני משה", על הירושלמי שם) כתב: לפי דברי הירושלמי הללו, אפשר לומר ששתי הלישנות שהובאו בסוגייתנו בדברי ריש לקיש לא פליגי אהדדי, הלישנא קמא, האוסרת, עוסקת

במקרה שהאומן טועם את הקדירה, ומרגיש שלא האיסור הוא שפגם בה, אלא תבלין אחר המעורב בה פגם בה. ובכהאי גוונא אסור. והלישנא בתרא, המקילה, עוסקת במקרה שההדיוט מרגיש שאין הקדירה חסרה כלום, ובכהאי גוונא, כיון שאין האיסור משביח, מותר.

134. קב = 4 לוגים, ולוג = 6 ביצים. נמצא, ש24 ביצים יש בקב. ושישית הקב = 4 ביצים. כך שיטת רש"י.

אך לדעת הרמב"ם, (עיין הלכות טומאת אוכלים פרק ד' הל' א') שיעור "פרס" הוא שלש ביצים. ועיין ר"ן.

135. קיימא לן (עיין פסחים מד' ב') בכל איסורי תורה, "טעם כעיקר". כלומר, טעם האיסור אסור

אלא ודאי, הא קמשמע לך, דאף על גב דאיכא מילי אחרנייתא דפגמה בהדיה [שיש דבר אחר הפוגם עמו], בכל זאת, כיון שגם האיסור ריבה טעם לפגם, מותר.

ומכאן למדנו, דהלכתא כלישנא בתרא דריש לקיש, שאין תולים את הפגם בדבר אחר, אלא בכל מקרה שהאיסור פגם, מותר.

(136)

אמר רב כהנא: מדברי כולם, היינו מכל מימרות האמוראים שהוזכרו לעיל, רב יהודה, רבה בר בר חנה, רב דימי, ריש לקיש, ורבי אבהו, נלמד, שדבר איסור הנותן טעם לפגם בדבר היתר, מותר.

אמר ליה אביי: בשלמא מכולהו, לחיי. אכן יש ללמוד מדבריהם כך.

אלא מדברי ריש לקיש, שאמר "נותן טעם

האיסור בכדי אכילת פרס מן ההיתר. אך אם יהיה כזית מהטעם האסור בכדי אכילת פרס, אכן ילקה עליו.

[ולפי פירוש זה, הא דאמרינן "כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו", הכונה, במקרה שהיה כזית בכדי אכילת פרס]. "

ג. שיטת הר"י מאורליניש: אף על פי ש"טעם כעיקר" מדאורייתא, מכל מקום אין לוקים עליו. כיון שהמקור לאיסור "טעם", הוא מ"גיעולי עובדי כוכבים", [דהיינו, מכך שהתורה ציותה להגעיל את כלי מדין, מחמת האיסור הבלוע בהם, כמבואר להלן בגמרא], וחייב הגעלת כלים אינו איסור לאו, אלא מצות עשה, ולכן אין לוקים עליו.

[עייין עוד בגדר "טעם כעיקר", בחידושי ר' חיים הלוי (מעשה הקרבנות פרק י' היב' ד"ה והנה ביסוד. ואין כאן המקום להאריך).

136. הרא"ש (פרק קמא סי' ג' בסופו), הביא את שיטת הרי"צ גיאנות, שבכל מקום שיש "איכא דאמרי", ההלכה כדעת האיכא דאמרי. [עייין שם שיש בזה כמה שיטות בראשונים].

והקשה הפורת יוסף, אם כן, מדוע הגמרא הוצרכה לפסוק כאן כדעת ה"לישנא בתרא דריש לקיש", הלא ממילא קיימא לך כדעת ה"איכא דאמרי" האחרון?.

כעיקרו וממשו של האיסור. הראשונים נחלקו, האם איסור "טעם" הוא מדאורייתא או שמה אסור רק מדרבנן.

דעת רש"י בחולין (צח' ב'): ש"טעם כעיקר" בכל איסורי תורה, אינו אסור מדאורייתא. ורק בקדשים, אסור מדאורייתא.

וראייתו מסוגייתנו, שאין לוקין על דבר היתר שיש בו רק טעם איסור.

ולשיטתו, בכל מקום בש"ס שדרשינן מפסוקים לאסור טעם כעיקר, אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא.

אך שיטת רבינו תם, ש"טעם כעיקר" בכל איסורי תורה אסור מדאורייתא.

ולכאורה קשה לשיטתו מסוגיין, דאמרינן "טעמו ולא ממשו אסור ואין לוקין עליו"?

התוספות מבארים את סוגייתנו כדי שלא תקשה לשיטת רבינו תם, בכמה אופנים:

א. שיטת רבינו תם: בסוגייתנו מדובר כשהתערב מין במינו, ובמין במינו מדאורייתא בטל ברוב, ורק מדרבנן בעינן שישים כנגדו. ולכן, אין לוקים עליו.

[ולפי פירוש זה, הא דאמרינן "כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו", הכונה במקום שהאיסור ניכר ואינו בטל].

ב. שיטת רבינו אליהו: אפילו אם נפרש את הסוגייתא בתערובת מין בשאינו מינו, אפשר לומר, שאין לוקים עליו כיון שאין כאן כזית מן

והתניא, בניחותא, כלומר, כך שנינו
בברייתא: אחד נותן טעם לפגם ואחד נותן
טעם לשבח (139) אסור. דברי רבי מאיר.

רבי שמעון אומר: דבר איסור הנותן טעם
לשבח, אסור. ואם נתן טעם לפגם, מותר.

מבאר הגמרא: מאי טעמא דרבי מאיר
שאסר "נותן טעם לפגם"?

גמר [למד], מגיעולי עובדי כוכבים.

לפגם שאמרו לא שיאמרו קדירה זו חסרה
מלח, וכו', אין לדייק שסבר "נותן טעם
לפגם מותר, שהרי "אמרו" קאמר, משמע,
כונתו לומר, אמנם יש כאלו הסוברים כך,
והוא עצמו, ליה לא סבירא ליה. (137)

שואלת הגמרא: משמע מכלל דברי אביי,
דאיכא למאן דאמר "נותן טעם לפגם" אסור.
והרי במשניות לא הוזכר שום מאן דאמר
האוסר? (138)

ומתוצאת: איך! אכן מצאנו מי שאוסר אף
ב"נותן טעם לפגם".

ואם כן מצאנו תנא נוסף הסובר "נותן טעם
לפגם אסור"?

ותרצו: הגמרא מחפשת תנא שאמר כך
בפירוש, ולא רק מדיוק בדבריו.

ועוד תרצו את קשייתם הראשונה: יש לחלק
בין הטעם הפגום שהכלי נתן בשמן, לבין שאר
המקרים של "נותן טעם לפגם": כשהכלי נותן
טעם בשמן, אף על פי שכעת הטעם פגום, כיון
שהכלי אינו בן יומו, מכל מקום אם היה האיסור
בעין, היה משיב את השמן, ורק משום
שהאיסור אינו בעין אלא בלוע בדופני הכלי,
פוגם. ובכחאי גונא, אפשר לומר "נותן טעם
לפגם אסור".

אבל בשאר המקרים, כגון בדבש שקיבל טעם
מהכלי, כיון שגם אם האיסור היה בעין היה
פוגם בדבש, אזי מודה התנא ש"נותן טעם לפגם
מותר". ולכן התיר דבש של העכו"ם, ולא חשש
מבליעת הכלי. (ועיין עוד בגליון הש"ס).

139. המקור לברייתא זו, הוא בתוספתא,
(תרומות פ"ז). אמנם שם נאמר "אחד נותן טעם
לשבח, ואחד נותן טעם לפגם אסור". וכדרך
התנא בכל מקום לכתוב את הדין הפשוט
תחילה, ואחר כך לכתוב את הדין המחודש.

137. התוספות הקשו: מדוע אביי לא הקשה גם
מדברי רב דימי, שאמר "לא שנו...", ומשמע,
שכונתו לפרש את דברי המשנה, אך הוא עצמו
לא סבר כך?

ותרצו: כיון שגם רבי יוחנן השתמש בלשון
"לא שנו", והוא סבר להדיא ש"נותן טעם לפגם
מותר", הכא נמי רב דימי שאמר "לא שנו" סבר
"נותן טעם לפגם מותר".

138. בגמרא נראה, שלא מצאנו תנא האוסר
בפירוש "נותן טעם לפגם".

הקשו התוספות: הרי לעיל בפרק אין
מעמידין (לה' ב') שנינו: "אלו דברים של עובדי
כוכבים אסורים... והפת והשמן שלהן". ובגמרא
שם מפרש שמואל, שהתנא שאסר, סבר "זליפתן
של כלים אוסרתן", כלומר, הטעם היוצא מכלי
הגויים, אוסר את השמן. והרי קיימא לן "סתם
כלים אינם בני יומם", ואם כן, הטעם היוצא
מהם הוא טעם פגום, ובכל זאת אסרו. נמצא,
שאותו תנא סבר "נותן טעם לפגם אסור"?

ועוד הקשה: הגמרא לקמן (עה' ב') הביאה
ברייתא הסוברת "נותן טעם לפגם אסור", ולכן
צריך להגעיל את כלי הגויים שהשתמשו בהם
ברוחת, אף על פי ש"סתם כלים אינם בני יומם",

נאמר בפרשת מלחמת מדין (במדבר לא כב-כג) "אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת את הברזל את הבדיל ואת העפרת: כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים", משמע, כיון שהגוי השתמש בכלי בחמין, צריך להגעילו וללכנו כדי שיפלוט מה שבלע.

דרש רבי מאיר: גיעולי עובדי כוכבים לאו נותן טעם לפגם הוא! שהרי כל תבשיל שלן לילה אחד נפגם טעמו, וסתם כלים אינם בני יומם, ובכל זאת אסר רחמנא להשתמש בכלים אלו בלא הגעלה. (140)

הכא נמי בשאר איסורים, לא שנא, ואסור אף כשנותן טעם לפגם.

ואידיך? ומה סבר רבי שמעון?

הוא סבר כדברי רב הונא בריה דרב חייא.

דאמר רב הונא בריה דרב חייא, לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא, [שבשיל בה עובד כוכבים היום] דלא לפגם הוא. אך אם אינה בת יומה, מותרת, כיון שנותנת טעם לפגם.

ואידיך? ומה סבר רבי מאיר?

לדעת רבי מאיר, אף קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא, ובכל זאת לא הותרה אלא על ידי הגעלה. שמע מינה, נותן טעם לפגם אף הוא אסור. (141)

ועיין תוספות (סוכה כ' א', ד"ה אחת קטנה). אמנם, המצפה איתן, מישב את הגירסא שלפנינו, ומחדש, שלדעת רבי מאיר ורבי שמעון, אם נהנה מהאיסור שלא כדרך הנאתו, אסור מהתורה. ודבר זה חמור אף מנותן טעם לפגם.

ולכן, כשנאמר בבבלייתא "אחד נותן טעם לשבח... אסור", הכונה לנותן טעם לשבח שלא כדרך הנאתו, והתחדש דאסור אף בכהאי גוונא. ולכן שנינו בתחילה דין נותן טעם לפגם, ואחר כך נותן טעם לשבח שלא כדרך הנאתו, שזהו חידוש גדול יותר.

140. הרשב"א (בתשובותיו המיוחסות להרמב"ן, סי' קנ"א ד"ה ומאי דכתב), הקשה: מה הראיה מכלי מדין, הרי קיימא לן, שאם מבשלים בכלי אפילו שאינו בן יומו, דבר חריף, אסור. כיון שהדבר החריף משביח את הטעם הפגום הבלוע בכלי.

ואם כן, אפשר לומר שהגעילו את כלי מדין

כדי שיוכלו לבשל בהם דברים חריפים?

החתם סופר (יורה דעה, סי' ק"י), מתרץ, על פי דברי הר"ן (דף ל"ט ב' בדפי הרי"ף, ד"ה ת"ר) שהקפידה תורה שבתחילה "תעבירו באש", ורק אחר כך "במי נדה יתחטא", אבל אם עשה להיפך, והטביל בתחילה, ואחר כך הגעיל, הוה ליה כטובל ושרץ בידו.

ואם כן, אם נאמר, כקושית הרשב"א, שמדובר בטעם פגום, אלא שיש לחשוש שמא יבשל בו דברים חריפים, אם כן כיון שעל כל פנים הבלוע כמות שהוא עתה, מותר באכילה לדברים שאינם חריפים, אין כאן טובל ושרץ בידו, ומדוע הקפידה התורה שיגעיל ואחר כך יטביל?

אלא על כרחך "נותן טעם לפגם אסור", ולכן הבלוע אסור כשרץ, ואם יטביל ואחר כך יגעיל, הוה כטובל ושרץ בידו.

141. התוספות מבארים, שגם רבי שמעון מודה שקדירה בת יומה פוגמת מעט בתבשיל, אלא

ורבי שמעון מאי טעמא? מנין לו שיש לחלק בין נותן טעם לשבח, לנותן טעם לפגם?

מקשה הגמרא: **ורבי מאיר?** מה רבי מאיר דרש מפסוק זה?

דתניא, נאמר בתורה (דברים יד' כא'): **"לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה"**,

מתרצת הגמרא: לדעת רבי מאיר, **ההוא למעוטי פרוחה מעיקרא**.

דרשו חכמים: **כל נבלה הראויה לגר קרויה נבילה**, אך נבילה שאין ראויה לגר, כגון שהסריחה, אינה קרויה נבלה.

כלומר, מהפסוק למדנו, שאם היתה בהמה מוכת שחין בחייה, ואחר כך התנבלה, לא חל עליה שם נבלה.

ומכאן למד רבי שמעון, שדבר איסור שטעמו פגום, אינו אוסר. (142)

אך אם היתה ראויה לאכילה כשהתנבלה, ואחר כך הסריחה, לא פקע ממנה שם נבלה, אף על פי שכעת טעמה פגום. (143)

שלדעתו, אין ללמוד פגם מרובה מפגם מועט, ורק בפגם מועט אסר הכתוב, אך בפגם מרובה מותר.

ממדות האיסור הבלוע בדופני הכלי, בכל זאת ילפינן מנבילה הראויה לגר שטעם פגום מותר, וכיון שבנותן טעם לפגם אין הנאה מהטעם הפגום, מותר.

אך לדעת רבי מאיר, אין לחלק בין פגם מועט לפגם מרובה, ואם אסר הכתוב פגם מועט, הוא הדין פגם מרובה אסור.

ולפי זה אפשר לומר, אם האמת כדברי הר"ן, יוצא שמחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון היא בין כשיש רוב כנגד הנבילה הפגומה, ובין כשאין רוב.

142. בגמרא הובא מקור מהתורה גם לדברי רבי מאיר, (מגיעולי נכרים), וגם לדברי רבי שמעון (מנבילה).

ואם כן, כשיש רוב כנגד הפגם, אזי הסברא הפשוטה אומרת שאין לאסור מחמת "טעם כעיקר", כיון שטעם פגום אינו חשוב לאסור. ולכן הקשתה הגמרא לדעת רבי מאיר, מדוע אסר אף כשיש רוב כנגד הטעם הפגום? ותירצה, דילפינן מגיעולי עכו"ם שאסור אף כשיש רוב כנגד הפגם.

הקשה הגאון רבי עקיבא איגר: ממאי נפשך, אם הסברא הפשוטה היא ש"נותן טעם לפגם" מותר, מדוע צריך מקור מהפסוק לדברי רבי שמעון?

אך כשאין רק כנגד הפגם, הסברא נותנת לאסור, כדברי רבי מאיר, ולכן הקשתה הגמרא לדעת רבי שמעון, מנלן להתיר אף כשאין רוב כנגד הפגם? ותירצה, דילפינן מנבילה, שטעם פגום מותר בכל מקרה.

ואם הסברא הפשוטה היא ש"נותן טעם לפגם" אסור, מדוע צריך מקור לדברי רבי מאיר?

ותירץ, על פי הנדון דלהלן (הובא גם לעיל סז' א', בהערות, עיי"ש): הר"ן והרשב"א הקשו, מדוע נותן טעם לפגם מותר, הרי עדיין הוא ראוי לגר?

143. ברש"י משמע, שאם חל על הבהמה איסור נבילה, שוב לא פקע ממנה על ידי שהסריחה, ורק אם הסריחה קודם שהתנבלה מותרת, כיון שכעת לא חל עליה שם נבילה.

הרשב"א תרץ, כיון שכנגד ממשות האיסור יש רוב, והטעם כשלעצמו, אינו חשוב, כיון שהוא פגום, לכן לא אמרינן בהא "טעם כעיקר". אך לדעת הר"ן, אפילו אם אין רוב כנגד